

Jeugdzorg met een plus

Toegankelijke kennis voor wijkteams, behandelaren en beslissers
over de intensiefste vorm van jeugdhulp

januari 2018

Als jeugdigen en hun ouders niet geholpen kunnen worden door het lokale wijk- en jeugdteam of door een huisarts, belanden zij vaak in een doolhof. Want welke vervolghulp is er dan nog? Heeft de gemeente die wel ingekocht en is daar wel budget voor? Het onderzoek van Investico (de Groene, 12-12-2017) vergeleek de jeugdhulp zelfs met de Postcodeloterij. Goed verwijzen (of dat juist niet doen) en goed behandelen vragen bovendien veel vakkennis, zeker als het gaat om complexe problemen. Want die kunnen diep in het leven van ouders en kinderen ingrijpen, zoals te zien was in de documentaire 'Alicia' (VPRO, 22-11-2017). De vraag is of jeugdzorgwerkers hierbij wel genoeg steun krijgen. Of moeten zij, met hun hoge werkdruk, nog tijd vinden om het wiel zelf uit te vinden? Want er is wel onderzoek gedaan naar hulp aan jongeren met ernstige gedragsproblemen, maar een gedeelde visie over effectief gebruik daarvan ontbreekt. Daarover en over braakliggende onderzoeksterreinen gaat het boekje 'Jeugdzorg met een plus'.

Werkzame bestanddelen

'Jeugdzorg met een plus' geeft een compact overzicht van werkzame bestanddelen bij de behandeling van jongeren met ernstige gedragsproblemen. Daarbij is planmatige aanpak nodig, enerzijds gericht op het verminderen van risicovol gedrag en het aanleren van prosociaal gedrag, anderzijds op het veranderen van dieperliggende oorzaken. Dat vraagt een integrale focus op alle levensgebieden: school/werk, sociaal, vrije tijd etc., rekening houdend met leerstijl en motivatie. Dit kan alleen vanuit een vertrouwensband en dat is niet altijd eenvoudig gezien de vaak aanwezige afwerendheid van jongeren en gezinnen. Bovendien kan ook blijvende ondersteuning (waakvlam) nodig zijn bij kwetsbare gezinnen/jongeren, bijvoorbeeld in de begeleiding in het onderwijs. Dat vraagt specifieke vaardigheden en regelmatige evaluatie om te voorkomen dat de hulp onnodig stagneert en kostbare tijd verloren gaat. Er moet daarom ruimte zijn om de hulp samen met de jeugdige bij te stellen en niet op te geven wanneer een eerste poging tot verandering nog geen resultaat geeft. Het vastlopen van hulp kan door jeugdigen ervaren worden als herhaling van eerdere trauma's. Zeker als al eerder sprake was van niet geslaagde hulppogingen.

Over welke jongeren gaat het?

Uit onderzoek blijkt dat circa 1,5% van de ca. 3 miljoen jeugdigen in Nederland ernstige gedragsproblemen heeft. Die groep lijkt geleidelijk wat kleiner te worden (SCP, 'de Sociale staat van Nederland', december 2017). Een klein deel daarvan (0.7 promille) wordt jaarlijks opgenomen in JeugdzorgPlus: ruim 2.000 geplaatste jongeren per jaar, gemiddeld voor 7,6 maanden. Circa de helft daarvan zijn jongeren met een licht verstandelijke handicap. Dit zijn hele kleine percentages, maar wel substantieel wat betreft de gevolgen voor jeugdige, omgeving en maatschappij.

De rol van wijk- en jeugdteams

'Lastige jongeren' komen meestal niet direct in aanraking met specialistische hulp. Meestal vallen zij eerst in school op. Als het niet verandert, komt het wijk- of jeugdteam in beeld. Het is niet bekend hoeveel dat er precies in Nederland zijn. In kleinere gemeenten is er vaak één team, maar in grotere gemeenten loopt dat op tot tientallen. Stel dat het er 2.000 zijn. Dan zou dat op de 2.000 plaatsingen in JeugdzorgPlus betekenen dat een gemiddeld wijk- of jeugdteam grofweg één keer per jaar met zo'n jongere te maken heeft en een individuele medewerker misschien eens in de 5 à 10 jaar. Dat brengt risico's met zich mee. Het vraagt kennis en doordenken om te besluiten of opname nog te voorkomen is. Zo niet, wat is dan de meest aangewezen hulp? En hoe te anticiperen op de latere nazorg? Gelukkig worden er successen geboekt met preventieve aanpak, zoals de top 600 van Eberhard van der Laan (Parool van 15-12-2017). Verder zijn er 'Richtlijnen jeugdhulp en jeugdbescherming' (o.m. over uithuisplaatsing) en vanaf 1-1-2018 de registratieplicht voor jeugdprofessionals en degenen die toeleiden en beslissen over een verwijzing (zoals de wijk- en jeugdteams). Dat wil echter niet zeggen dat iedere hulpverlener van een wijk- of jeugdteams ook over voldoende kennis over complexe gedragsproblemen beschikt.

Verwijscriteria ontbreken

In november 2016 waarschuwde de Kinderombudsman dat gemeenten soms te lang inzetten op goedkopere lichte hulp terwijl zwaardere hulp nodig is. VNG-directievoorzitter Jantine Kriens stelde in de Hannie van Leeuwen lezing 2016: "Complexe problemen horen niet thuis bij wijkteams". Volgens Kriens hebben sociale wijkteams de neiging om – met de beste bedoelingen – aan de slag te gaan met de ingewikkeldste vijf procent van de inwoners die niet in een systeemaanpak of algemeen

beleid passen, zoals dementerende ouderen zonder netwerk, verwarde personen of multiprobleem gezinnen: "Voor hen bestaat andere, gespecialiseerde zorg".

In juli 2017 brachten de samenwerkende Jeugdinspecties een rapport uit met de titel 'Het wijkteam en kwetsbare gezinnen'. Zij benadrukten dat het inzetten van specialistische jeugdhulp zorgvuldige besluitvorming vraagt, waarvoor onvoldoende criteria zijn.

De praktijk laat verder zien dat veel beslissingen tot opname van een jeugdige in de JeugdzorgPlus vanuit een crisissituatie worden genomen, dus onder hoge druk en dito besluitvorming. Een geïnterviewde medewerker uit een wijkteam beschreef in een onderzoek van Hospers en Vernhout over crisisplaatsingen (april 2017) een spoedplaatsing als volgt: "Ik was inhoudelijk niet op de hoogte van de zaak, en ik had geen idee van de stappen die ik moest zetten. Met vereende krachten zijn we er uit gekomen, maar een helder stappenplan waarin ieders taken en verantwoordelijkheden waren benoemd, was helpend geweest."

Stop "388 definities"

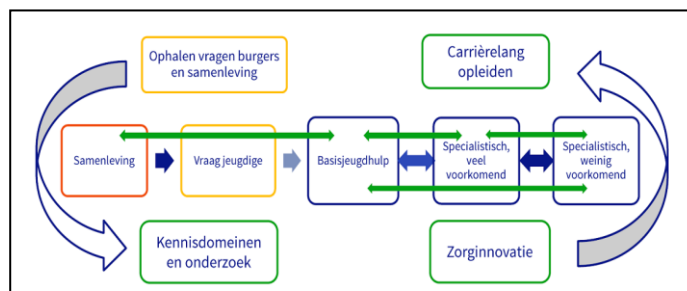
De 'Transitie Autoriteit Jeugd' constateerde (derde jaarrapportage, juli 2017) dat kennisontwikkeling momenteel flink achterblijft. Er bestaat dringend behoefte om via onderzoek meer zicht te krijgen op de effectiviteit van de interventies in de praktijk. "Waar het vooral aan ontbreekt is longitudinaal onderzoek waarbij jongeren met complexe gedragsproblemen langdurig worden gevolgd", aldus toenmalig hoofdinspecteur jeugdzorg G. Tielen op 27-6-2017.

Een extra belemmering voor onderzoek is dat gemeenten de effecten van jeugdhulp ieder op een eigen manier registreren, waardoor de data niet goed vergelijkbaar zijn. Arno Visser, president van de Algemene Rekenkamer, stelde daarover (Buitenhof, 3 december 2017) dat het onmogelijk is om de effectiviteit van jeugdhulp te meten, als er in Nederland "388 definities van zwerfjongeren" worden gehanteerd (plus idem zoveel overige definities). Andere landen met een gedecentraliseerd jeugdstelsel kennen zulke landelijke definities wel. Tijd dus om dat voorbeeld te volgen. Want alleen dan kunnen we vergelijkend onderzoek doen naar de effecten van jeugdhulpbeleid.

Landelijke onderzoeksagenda

Door 'eenheid van taal' kunnen afzonderlijke onderzoeken van gemeenten, universiteiten en jeugdhulpinstellingen meer gedeelde kennis opleveren. Voor zover die kennis niet decentraal te verwerven is, zou er ook een landelijk onderzoeksprogramma moeten komen dat zich richt op kennis over specialistische jeugdhulp, zowel wat betreft het terugdringen, als de effectieve uitvoering ervan, waaronder longitudinaal onderzoek.

Dergelijk onderzoek is echter per definitie tijdrovend en kostbaar. Het gaat de draagkracht van afzonderlijke gemeenten als opdrachtgevers te boven, die ieder slechts af en toe de verantwoordelijkheid hebben voor een jongere uit de hier beschreven doelgroep. Het kennisschema van de Expertgroep 'Zorglandschap' (maart 2017) is wellicht een goed aanknopingspunt voor zo'n onderzoeksagenda.

Aan maatschappelijk relevante thema's voor zulk onderzoek is overigens geen gebrek.

- Beslisregels en hulpmiddelen bij verwijzen naar specialistische jeugdhulp
- Welke zorg is effectief voor welke jongeren met gedragsproblemen?
- Nazorg en vermindering op de kans op terugval
- Welke vorm van vrijheidsbeperking is (nog) effectief?
- Hoe gaan andere landen om met jongeren met ernstige gedragsproblemen?

Meer informatie over de hulp aan deze jongeren en het onderzoek daarover in 'Jeugdzorg met een plus'. In 60 blz. geeft deze publicatie informatie over de hulp aan jongens en meisjes die zich in een negatieve spiraal bevinden waaruit zij zich niet op eigen kracht kunnen bevrijden. Om hen toch te helpen kunnen soms vrijheidsbepalende maatregelen nodig zijn, maar alleen als er gevaar is en er geen alternatieven zijn. Effectieve zorg is evenwel veel meer dan alleen residentiële behandeling. De periode ervoor (hulp thuis en/of op school) en de nazorg zijn minstens zo belangrijk. Kennis over deze jongeren en de hulp aan hen is daarom wezenlijk voor iedereen die met hen te maken heeft: van jeugd-/wijkteams, jeugdbeschermers en pedagogisch medewerkers tot gemeentelijk beslissers en kinderrechtshouders.

Auteurs: Coen Dresen, Lieke v. Domburgh, Annemiek Harder, Erik Knorth, Marieke Kranenburg, Karin Nijhof, Ignace Vermaes. Mail: c.dresen@cdsupport.nl.
Uitgever: www.maklu.be/MakluEnGarant/BookDetails.aspx?id=9789044135749.